

Máj

Karel Hynek Mácha

Obsah

I.....	9
II.....	14
INTERMEZZO I.....	23
III.....	29
INTERMEZZO II.....	35
IV.....	37
Poznámění K. H. M.	41
Ediční poznámka.....	42

*Mnohováženému pánu a panu
Hynkovi Kommovi,
usedlému měšťanu pražskému,
vlastenci horlivému,
na důkaz uctivosti obětuje
spisovatel*

Čechové jsou národ dobrý!
Nešťastný, jenž v nouzi lká,
nechť se k Čechovi obrátí,
ten mu rychlou pomoc dá;
byť i Čecha nepřitelem,
nešetří Čech jeho vin.
Čechové jsou národ dobrý,
a Ty Čechů věrný syn!

Sbor.

Věrný syn i bratr náš,
dobré Čechů srdce máš.

Čechové jsou národ statný,
nepřemožen český voj.
Nechť se s vítězstvím rozloučí,
proti němuž český boj.
Čech kde stojí, krutá bitva
tamť, i mnohý slavný čin.
Čechové jsou národ statný,
a Ty Čechů věrný syn!

Sbor.

Věrný syn i bratr náš,
statné Čechů srdce máš!

Čechové jsou národ věrný,
věrnost jejich první čest;
vlasti své i svému králi
Čech i v smrti věrný jest.

Bůh můj — král můj — vlasti moje!
poslední je Čecha vzdech.
Čechové jsou národ věrný,
a Ty syn jich — věrný Čech!

Sbor.

Věrný Čech i bratr náš,
věrné Čechů srdce máš!

Věrný syn jsi Čechů kmene,
věrný bratr bratřím svým;
jazyk český je i Tobě
otců drahým dědictvím.
České hory — české doly —
české luhy — český háj —
šírá vlast' — ta česká země
nejmilejší' Tobě ráj.

Sbor.

Věrný Čech jsi — vlastenec,
protož vděčný u věnec
květ Ti vije Čecha máj!

I.

Byl pozdní večer — první máj —
večerní máj — byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
kvetoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl,
růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
zvučelo temně tajný bol,
břeh je objímal kol a kol;
a slunce jasná světů jiných
bloudila blankytnými pásky,
planoucí tam co slzy lásky.
I světy jich v oblohu skvoucí
co ve chrám věčné lásky vzešly;
až se — milostí k sobě vroucí
změnivše se v jiskry hasnoucí —
bloudící co milenci sešly.
Ouplné lůny krásná tvář —
tak bledě jasná jasně bledá,
jak milence milenka hledá —
ve růžovou vzplanula zář;
na vodách obrazy své zřela,
a sama k sobě láskou mřela.
Dál blyštil bledý dvorů stín,
jenž k sobě šly vždy blíž a blíž,
jak v objetí by níž a níž
se vinuly v soumraku klín,
až posléz šerem v jedno splynou.
S nimi se stromy k stromům vinou. —

Nejzáze stíní šero hor,
tam bříza k boru k bříze bor
se kloní. Vlna za vlnou
potokem spěchá. Vře plnou —
v čas lásky — láskou každý tvor.

Za růžového večera
pod dubem sličná děva sedí,
se skály v břehu jezera
daleko přes jezero hledí.
To se jí modro k nohous vine,
dále zeleně zakvítá,
vždy zeleněji prosvítá,
až v dálce v bledé jasno splyne.
Po širošíře hladině
umdlelý dívka zrak upírá;
po širošíře hladině
nic mimo promyk hvězd nezírá.
Dívčina krásná, anjel padlý,
co amarant na jaro svadlý,
v ubledlých lících krásy spějí.
Hodina, jenž jí všecko vzala,
ta v usta, zraky, čelo její
půvabný žal i smutek psala. —

Tak zašel dnes dvacátý den,
v krajinu tichou kráčí sen.
Poslední požár kvapně hasne,
i nebe, jenž se růžojasně
nad modrými horami míhá.
„On nejde! — již se nevrátí! —
Svedenou žel tu zachvátí!“
Hluboký vzdech jí nádra zdvíhá,
bolestný srdcem bije cit,

a u tajemné vod stonání
mísí se dívky pláč a lkání.
V slzích se zhlíží hvězdný svit,
jenž po lících co jiskry plynou.
Vřelé ty jiskry tváře chladné
co padající hvězdy hynou;
kam zapadnou, tam květ uvadne.

Viz, mihla se u skály kraje;
daleko přes ní nahnuté
větýrek bílým šatem vlaje.
Oko má v dálku napnuté. —
Teď slzy rychle utírá,
rukou si zraky zastírá
upírajíc je v dálné kraje,
kde jezero se v hory kloní,
po vlnách jiskra jiskru honí,
po vodě hvězda s hvězdou hraje.

Jak holoubátko sněhobílé
pod černým mračnem přelétá,
lilie vodní zakvétá
nad temné modro; tak se číle —
kde jezero se v hory níží —
po temných vlnách cosi blíží,
rychle se blíží. Malá chvíle,
a již co čápa vážný let,
ne již holoubě či lilie květ,
bílá se plachta větrem houpá.
Štíhlé se veslo v modru koupá,
a dlouhé pruhy kolem tvoří.
Těm zlaté růže, jenž při doubí
tam na horách po nebi hoří,
růžovým zlatem čela broubí.

„Rychlý to člunek! blíž a blíže!
To on, to on! Ty péra, kvítí,
klobouk, oko, jenž pod ním svítí,
ten plášť!“ Již člun pod skalou víže.

Vzhůru po skále lehký krok
uzoučkou stezkou plavce vede.
Dívce se zardí tváře bledé;
za dub je skryta. — Vstříc mu běží,
zaplesá — běží — dlouhý skok —
již plavci, již na prsou leží —
„Ha! běda mi!“ V tom lůny zář
jí známou osvětila tvář;
hrůzou se krev jí v žilách staví.
„Kde Vilém můj?“

„„Viz,““ plavec k ní
tichými slovy šepce praví,
„„tam při jezeru vízka ční
nad stromů noc; její bílý stín
hlubokoť stopen v jezera klín;
však hlouběji ještě u vodu vryt
je z mala okénka lampy svit;
tam Vilém myšlenkou se baví,
že příští den jej žití zbaví.
On hanu svou, on tvoji vinu
se dozvěděl; on svůdce tvého
vraždě zavraždil otce svého!
Msta v patách kráčí jeho činu. —
Hanebně zemře. — Poklid mu dán,
až tváře, jenž co růže květou,
zbledlé nad kolem obdrží stán,
až štíhlé oudy v kolo vpletou.
Tak skoná strašný lesů pán! —

Za hanu jeho, za vinu svou,
měj hanu světa, měj kletbu mou!““

Obrátí se. — Utichl hlas —
Po skále slezl za krátký čas,
při skále člun svůj najde.
Ten rychle letí, co čápa let,
menší a menší, až co lílie květ
mezi horami po vodě zajde.

Tiché jsou vlny, temný vod klín,
vše lazurným se pláštěm krylo;
nad vodou se bílých skví šatů stín,
a krajina kolem šepce: „Jarmilo!“
V hlubinách vody: „Jarmilo! Jarmilo!!“

Je pozdní večer první máj —
večerní máj — je lásky čas.
Zve k lásky hrám hrdliččin hlas:
„Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!“

II.

Klesla hvězda s nebes výše,
mrtvá hvězda siný svit;
padá v neskončené říše,
padá věčně v věčný byt.
Její pláč zní z hrobu všeho,
strašný jekot hrůzný kvil.
„Kdy dopadne konce svého?“
Nikdy — nikde — žádný cíl.
Kol bílé věže větry hrají,
při níž si vlnky šepotají.
Na bílé zdě stříbrnou zář
rozlila bledá lůny tvář;
však hluboko u věži je temno pouhé;
neb jasna měsíce světlá moc
uzounkým oknem u sklepení dlouhé
proletši se změnil v pološerou noc.
Sloup sloupu kolem rameno si podává
temnotou noční. Z venku větru vání
přelétá zvržděných vězňů co lkání,
vlasami vězně pohrává.
Ten na kamenný složen stůl
hlavu o ruce opírá;
polou sedě a kleče půl
v hloub myšlenek se zabírá.
Po měsíce tváři jak mračna jdou,
zahalil vězeň v ně duši svou;
myšlenka myšlenkou umírá.

„Hluboká noc! ty rouškou svou
teď přikrýváš dědinu mou,
a ona truchlí pro mě! —

Že truchlí?— pro mě? — pouhý sen!
Ta dávno neví o mně.
Sotvaže zítra jasný den
nad její lesy vstane,
já hanebně jsem odpraven,
a ona — jak v můj první den —
vesele, jasně vzplane.“

Umlknul; po sklepení jen,
jenž nad sloupy se zdvíhá,
dál, dál se hlas rozlívá;
až — jakby hrůzou přimrazen —
na konci síně dlouhé
usne v temnotě pouhé.

Hluboké ticho té temnosti
zpět vábí časy pominulé,
a vězeň ve snách dny mladosti
zas žije dávno uplynulé.
To vzpomnění mladistvých let
mladistvé sny vábilo zpět;
a vězně oko slzy lilo,
srdce se v citech potopilo; —
marná to touha v zašlý svět.

Kde za jezerem hora horu
v západní stíhá kraje,
tam — zdá se mu — si v temném boru
posledně dnes co dítko hraje.
Od svého otce v svět vyhnán
v loupežnickém tam roste sboru.
Později vůdcem spolku zván,
dovede činy neslýchané,
všude jest jméno jeho znané,

každému: „Strašný lesů pán!“
Až posléz láska k růži svadlé
nejvýš roznítí pomstu jeho,
a poznav svůdce dívky padlé
zavraždí otce neznámého.
Protož jest u vězení dán;
a kolem má být odpraven
již zítra strašný lesů pán,
jak první z hor vyvstane den.

Teď na kamenný složen stůl
hlavu o ruce opírá,
polou sedě a kleče půl
v hloub myšlenek se zabírá;
po měsíce tváři jak mračna jdou,
zahalil vězeň v ně duši svou,
myšlenka myšlenkou umírá.

„Sok — otec můj! vrah — jeho syn,
on svůdce dívky mojím! —
Neznámý mně. — Strašný můj čin
pronesl pomstu dvojí.
Proč rukou jeho vyvržen
stal jsem se hrůzou lesů?
Čí vinu příští pomstí den?
Čí vinou kletbu nesu?
Ne vinou svou! — V života sen
byl jsem já snad jen vyváben,
bych ztrestal jeho vinu?
A jestliže jsem vůlí svou
nejednal tak, proč smrtí zlou
časně i věčně hynu? —
Časně i věčně? — věčně — čas —“
Hrůzou umírá vězně hlas

obražený od temných stěn;
hluboké noci němý stín
daleké kobky zajme klín,
a paměť vězně nový sen.

„Ach — ona, ona! Anjel můj!
Proč klesla dřív, než jsem ji znal?
Proč otec můj? — Proč svůdce tvůj?
Má kletba —“ Leč hluboký žal
umoří slova. Kvapně vstal;
nocí řinčí řetězů hřmot,
a z mala okna vězně zrak
zalétá ven za hluky vod. —
Ouplný měsíc přikryl mrak,
než nade temný horní stín
vychází hvězdy v noci klín;
i po jezeru hvězdný svit,
co ztracené světlo se míhá.
Zrak vězně tyto jiskry stíhá,
a v srdce bolný vodí cit.
„Jak krásnáť noc! Jak krásný svět!
Jak světlo — stín se střídá!
Ach zítra již můj mrtvý hled
nic více neuhlídá!
A jako venku šedý mrak
dál — dál se rozestírá:
tak —“ Sklesl vězeň, sklesl zrak,
řetězů řinčí hřmot, a pak
u tichu vše umírá.

Již od hor k horám mraku stín —
ohromná ptáka peruť dlouhá —
daleké noci přikryl klín,
a šírou dálkou tma je pouhá.

Slyš! za horami sladký hlas
pronikl nocí temnou,
lesní to trouba v noční čas
uvádí hudbu jemnou.
Vše uspal tento sladký zvuk,
i noční dálka dřímá.
Vězeň zapomněl vlastních muk,
tak hudba ucho jímá.
„Jak milý život sladký hlas
v krajinu noční vdechne;
než zítřejší — ach — mine čas,
tu ucho mé ach nikdy zas
těch zvuků nedoslechne!“
Zpět sklesne vězeň — řetěz hluk
kobkou se rozestírá; —
hluboké ticho. — V hloubi muk
se opět srdce svírá,
a dálné trouby sladký zvuk
co jemný pláč umírá. — — —
„Budoucí čas?! — Zítřejší den?! —
Co přes něj dál, pouhý to sen,
či spaní je bez snění?
Snad spaní je i život ten,
jenž žiji teď; a příští den
jen v jiný sen je změnění?
Či po čem tady toužil jsem,
a co neměla šírá zem,
zítřejší den mi zjeví?
Kdo ví? — Ach žádný neví! —“

A opět mlčí. Tichá noc
kol kolem vše příkrývá.
Zhasla měsíce světlá moc,
i hvězdný svit, a kol a kol

je pouhé temno, šířý dol
co hrob daleký zívá.
Umlkl vítr, vody hluk,
usnul i líbý trouby zvuk,
a u vězení síni dlouhé
je mrtvé ticho, temno pouhé.
„Hluboká noc — temná je noc! —
Temnější mně nastává — — —
Pryč myšlenko!“ — A citu moc
myšlenku překonává.

Hluboké ticho. — Z mokrých stěn
kapka za kapkou splyne,
a jejich pádu dutý hlas
dalekou kobkou rozložen,
jakoby noční měřil čas,
zní — hyne — zní a hyne —
zní — hyne — zní a hyne zas.

„Jak dlouhá noc — jak dlouhá noc —
Však delší mně nastává. — — —
Pryč myšlenko!“ — A hrůzy moc
myšlenku překonává. —
Hluboké ticho. — Kapky hlas
svým pádem opět měří čas.

„Temnější noc! — — — Zde v noční klín
ba lůny zář, ba hvězdný kmit
se vloudí — — tam — jen pustý stín,
tam žádný — žádný — žádný svit,
pouhá jen tma přebývá.
Tam všecko jedno, žádný díl —
vše bez konce — tam není chvíl,
nemine noc, nevstane den,

tam času neubývá. —
Tam žádný — žádný — žádný cíl —
bez konce dál — bez konce jen
se na mne věčnost dívá.
Tam prázdno pouhé — nade mnou,
a kolem mne i pode mnou
pouhé tam prázdno zívá. —
Bez konce ticho — žádný hlas —
bez konce místo — noc — i čas — — —
To smrtelný je mysle sen,
toť co se „nic“ nazývá.
A než se příští skončí den.
v to pusté nic jsem uveden. — — —“
Vězeň i hlas omdlívá.

A lehounce si vlnky hrají
jezerní dálkou pode věží,
s nimi si vlnky šepotají,
vězně uspávat se zdají,
jenž v hlubokých mrákotách leží.

Strážného vzbudil strašný hřmot,
jejž řetězů činí padání;
se světlem vstoupil. — Lehký chod
nevzbudil vězně z strašných zdání.
Od sloupu k sloupu lampy svit
dlouhou zalétá síní,
vždy bledší — bledší její kmit,
až vzadu zmizí její moc,
a pustopustá temná noc
ostatní díl zastíní.
Leč nepohnutý vězně zrak —
Jak by jej ještě halil mrak —
zdá se, že nic nezírá;

ač strážce lampy rudá zář
ubledlou mu polila tvář,
a tma již prchla čírá.
On na kamenný složen stůl
hlavu o ruce opírá,
polou sedě a kleče půl
znovu v mdlobách umírá;
a jeví hlasu šepot mdlý,
že trapnýť jeho sen i zlý.

„Duch můj — duch můj — a duše má!“
tak slova mu jednotlivá
ze sevřených ust plynou.
Než však dostihne ucho hlas,
tu slova strašná ničím zas —
jakž byla vyšla — hynou.

Přistoupí strážce, a lampy zář
před samou vězně vstoupí tvář.
Obličej vězně — strašný zjev —
oko spočívá nehnuté
jak v neskončenost napnuté,
po tváři slzy — pot — a krev;
v ustech spí šepot — tichý zpěv.

Tu k ustům vězně ucho své
přiklonil strážce bázlivé;
a jak by lehký větřík vál,
vězeň svou pověst šepce dál.
A strážný vždy se níž a níž
ku vězni kloní — blíž a blíž,
až ucho s usty vězně spojí.
Ten šepce tiše — tíš a tíš,
až zmlkne — jak by pevně spal.

Leč strážný nepohnutě stojí,
po tváři se mu slzy rojí,
ve srdci jeho strašný žal. —
Dlouho tak stojí přimrazen,
až sebrav sílu kvapně vstal,
a rychlým krokem spěchá ven.
On sice — dokud ještě žil —
co slyšel, nikdy nezjevil,
než na vždy bledé jeho líce
neusmály se nikdy více.

Za strážným opět temný stín
zahalil dlouhé síně klín;
hlubokou nocí kapky hlas
svým pádem opět měřil čas.

A vězeň na kamenný stůl
složený — klečí — sedí půl.
Obličej jeho — strašný zjev —
oko spočívá nehnuté,
jak v neskončenost napnuté,
po tváři slzy — pot — a krev.

A ustavičně kapky hlas
svým pádem dále měří čas.
A kapky — vod i větrů zpěv
věžňovi blízký hlásá skon,
jenž myšlenkami omdlívá. —
Z dálky se sova ozývá,
a nad ním půlnoc bije zvon.

INTERMEZZO I.

PŮLNOC

(Krajina)

V rozlehlých rovinách spí bledé lůny svit,
kolem hor temno je, v jezeru hvězdný kmit,
nad jezerem pahorek stojí.
Na něm se sloup, s tím kolo zdvíhá,
nad tím se bílá lebka míhá,
kol kola duchů dav se rojí;
hrůzných to postav sbor se stíhá.

Sbor duchů:

„V půlnočních ticho je dobách;
světýlka bloudí po hrobách,
a jejich modrá mrtvá zář
svítí v dnes pohřbeného tvář,
jenž na stráží — co druzí spí —
o vlastní křížek opřený
poslední z pohřbených zde dlí.
V zenitu stojí šedý mrak,
a na něm měsíc složený
v ztrhaný mrtvý strážce zrak,
i v pootevřené huby
přeskřípené svítí zuby.“

Jeden hlas:

„Teď pravý čas! — připravte stán —
neb zítra strašný lesů pán
mezi nás bude uveden.“

Sbor duchů
(*sundavaje lebku*):

„Z mrtvého kraje vystup ven,
nabudiž život — přijmi hlas,
buď mezi námi — vítěj nám.
Dlouho jsi tady bydlil sám,
jiný tvé místo zajme zas.“

Lebka
(*mezi nimi se točíc*):

„Jaké to oudů toužení,
chtí opět býti jedno jen.
Jaké to strašné hemžení,
můj nový sen. — Můj nový sen! —“

Jeden hlas:

„Připraven jestiť jeho stán.
Až zítra půlnoc nastane,
vichr nás opět přivane.
Pak mu buď slavný pohřeb dán.“

Sbor duchů:

„Připraven jestiť jeho stán.
Až zítra půlnoc nastane,
vichr nás opět přivane.
Pak mu buď slavný pohřeb dán.“

Jeden hlas:

„Rozlehlým polem leť můj hlas;
pohřeb v půlnoční bude čas!
Co k pohřbu dá, každý mi zjev!“

Čekan s kolem:

„Mrtvému rakví budu já.“

Žáby z bažiny:

„My odbudem pohřební zpěv.“

Vichr po jezeru:

„Pohřební hudbu vichr má.“

Měsíc v zenitu:

„Já bílý přikrov k tomu dám.“

Mlha po horách:

„Já truchloroušky obstarám.“

Noc:

„Já černá roucha doručím.“

Hory v kolo krajiny:

„Roucha i roušky dejte nám.“

Padající rosa:

„A já vám slzy zapůjčím.“

Suchopar:

„Pak já rozduji vonný dým.“

Zapadající mračno:

„Já rakev deštěm pokropím.“

Padající květ:

„Já k tomu věnce uviji.“

Lehké větry:

„My na rakev je donesem.“

Svatojánské mušky:

„My drobné svíce ponese.“

Bouře z hluboka:

„Já zvonů dutý vzbudím hlas.“

Krtek pod zemí:

„Já zatím hrob mu vyryji.“

Čas:

„Náhrobkem já ho přikryji.“

Přes měsíc letící hejno nočního ptactva:

„My na pohřební přijdem kvas.“

Jeden hlas:

„Slavný mu pohřeb připraven.
Ubledlý měsíc umírá,

Jitřena brány otvírá,
již je den! Již je den!“

Sbor duchů:

„Již je den; již je den!“

(Zmizí.)

III.

Nad temné hory různý den
vyvstav májový budí dol,
nad lesy ještě kol a kol —
lehká co mlha — bloudí sen.
Modravé páry z lesů temných
v růžové nebe vstoupají,
i nad jezerem barev jemných
modré se mlhy houpají;
a v břehu jeho — v stínu hory —
i šířím dolem — dál a dál —
za lesy — všude bílé dvory
se skvějí; až — co mocný král,
ohromný jako noci stín
v růžový strmě nebes klín —
nejzáz vrchů nejvyšší stál.

Ledvaže však nad modré temno hor
brunátné slunce rudě zasvitnulo,
tu náhle ze sna všecko procitnulo,
a vesel plesá vešken živý tvor.
V jezeru zeleném bílý je ptáků sbor,
a lehkých člůnků běh i rychlé veslování
modravé stíny vln v rudé pruhy rozhání.
Na břehu jezera borový šumí háj,
z něj drozdů slavný žal m i jiných ptáků zpěv
mísí se u hlasy dolem bloudících děv;
veškeren živý tvor mladistvý slaví máj.
A větru ranního — co zpěvu — líbé vání
tam v dolu zeleném roznáší bílý květ,
tam řídí nad lesy divokých husí let,
tam zase po horách mladistvé stromky sklání. —

Leč výjev jediný tu krásu jitra zkalí.
Kde v širé jezero uzounký ostrov sahá,
z něž města malého i bílé věže stín
hlubokoť stopený v zelený vody klín,
náramný křik a hřmot mladým se jitem vzmahá,
a valný zástup se z bran mala města valí.
Zdaleka spěchá lid — vždy větší zástup ten —
vždy větší — větší jest — vždy roste tento pluk;
nesmírné množství již. — Vždy větší jeho hluk.
Nešťastný zločinec má býti vyveden.

Teď z mala města bran vojenský pluk vychází,
povolným krokem on zločince doprovází,
jenž v středu jeho jde jak jindy ozdoben.
Utichl množství hluk — leč znovu počne zas,
a mnohý v hluku tom vynikne silný hlas:
„To on, to on! Ty péra, kvítí,
klobouk, oko, jenž pod ním svítí!
Ten jeho plášť, to on, to on! To strašnýť lesů pán!“
Tak lidem ode všech voláno bylo strán;
a větší vždy byl hluk — zbouřených jako vod —
čím blíže zločince zdlouhavý vedl chod.
Kolem něj zástup jde — co nebem černý mrak,
z něho — co blesku svit — v slunci se leskne zbraň.
Volně jde nešťastný — upřený v zemi zrak.
Z městečka zvonku hlas. Množství se modlí zaň.

Na břehu jezera malý pahorek stojí,
na něm se dlouhý kůl, na kůlu kolo zdvívá.
Blíž strmí kolmý vrch, na vrchu vrchol dvojí,
na vyšším vrcholi bílá se kaple míhá.
U volném průvodu ku kapli přišel sbor;
všickni teď ustoupí — zločinec stojí sám.
Posledněť vyveden v přírody slavný chrám,

by ještě popatřil do lůna temných hor,
kde druhdy veselý dětinství trávil věk;
by ještě jedenkrát v růžový nebe klín
na horu vyveden, před bílé kaple stín,
nebe i světů všech pánovi svůj vzdal vděk.
Umlknul vešken hluk, nehnutý stojí lid,
a srdce každého zajímá vážný cit.
V soucitu s nešťastným v hlubokém smutku
slzíci lidu zrak obrácen v hory výš,
kde nyní zločinec, v přírody patře říš,
před Bohem pokořen v modlitbě tiché stál.

Vyšlého slunce rudá zář
zločince bledou barví tvář,
a slzy s oka stírá,
jenž smutně v dálku zírá.
Hluboko pod ním krásný dol,
temné jej hory vroubí kol,
lesů věnec objímá.
Jasně jezero dřímá
u středu kvetoucího dolu.
Nejblíž se modro k břehu vine,
dále zeleně zakvítá,
vždy zeleněji prosvítá,
až posléz v bledé jasno splyne.
Bílé dvory u velkém kolu
sem tam jezera vroubí břeh.
V jezeru bílých ptáků sbor
a malých člůnků rychlý běh,
až kde jezero v temno hor
v modré se dálce níží.
Loďky i bílé v břehu dvory —
věž — město — bílých ptáků rod —
pahorky v kolo — temné hory —

vše stopeno ve lůno vod,
jak v zrcadle se zhlíží.
Tam v modré dálce skály lom
kvetoucí břeh jezera tíží,
na skále rozlehlý je strom —
starý to dub — tam — onen čas,
kde k lásce zval hrdliččin hlas,
nikdy se nepřiblíží. —
Nejblíže pahorek se zdvíhá,
na něm se kůl a kolo míhá.
Po hoře — na níž stojí — háj
mladistvý hučí — smutný stesk —
nad širým dolem slunce lesk,
a ranní rosa — jitřní máj.

To vše zločinec ještě jednou zřel,
to vše, jež nyní opustiti měl,
a hluboký srdce mu žel uchvátí;
hluboce vzdechne — slza slzu stíhá —
ještě jednou — posledně — vše probíhá,
pak slzavý v nebe svůj zrak obrátí.
Po modrém blankytu bělavé páry hynou,
lehounký větřík s nimi hraje;
a vysoko — v daleké kraje
bílé obláčky dálným nebem plynou,
a smutný vězeň takto mluví k nim:
„Vy, jenž dalekosáhlým během svým,
co ramenem tajemným zemi objímáte,
vy hvězdy rozplynulé, stíny modra nebe,
vy truchlenci, jenž rozsmutnivše sebe,
v tiché se slzy celí rozplýváte,
vás já jsem posly volil mezi všemi.
Kudy plynete u dlouhém dálném běhu,
i tam, kde svého naleznete břehu,

tam na své pouti pozdravujte zemi.
Ach zemi krásnou, zemi milovanou,
kolébku mou i hrob můj, matku mou,
vlast' jedinou i v dědictví mi danou,
šírou tu zemi, zemi jedinou! —
A až běh váš onu skálu uhlídá,
kde v břehu jezera — tam dívku uplakanou —“
Umlkl již, slza s slzou se střídá.
Teď s výše hory s věznem kráčí pluk
širokou stezkou v středu mlada borku,
doleji — dole — již jsou na pahorku —
a znovu ztichl šíra množství hluk.
Přichystán již popravce s mečem stojí,
jedenkrát ještě vězeň zdvihl zrak,
pohlédl vůkolím — povzdechl — pak
spustiv jej zas — k blízké se smrti strojí.
Obnažil vězeň krk, obnažil ňádra bílé,
poklekl k zemi, kat odstoupí, strašná chvíle —
pak blyskne meč, kat rychlý stoupne krok,
v kolo tne meč, zločinci blyskne v týle,
upadla hlava — skok i — ještě jeden skok —
i tělo ostatní ku zemi teď se skloní.
Ach v zemi krásnou, zemi milovanou,
v kolébku svou i hrob svůj, matku svou,
v vlast' jedinou i v dědictví mu danou,
v šírou tu zemi, zemi jedinou,
v matku svou, v matku svou, krev syna teče po ní.

Po oudu lámán oud, až celé vězně tělo
u kolo vpleteno nad kůlem v kole pnělo,
i hlava nad kolem svůj obdržela stán;
tak skončil života dny strašný lesů pán;
na mrtvé tváři mu poslední dřímá sen.
Na něj se dívajíc — po celý dlouhý den

nesmírné množství v kol mala pahorku stálo;
teprv až k západu schýlivši slunce běh
veselo v mrtvý zrak s'até hlavy se smálo,
utichl jezera šířý — večerní břeh.

Nad dálkou temných hor poslední požár plál;
v hluboké ticho to měsíce vzešla zář,
stříbřící hlavy té ubledlou mrtvou tvář
i tichý pahorek, jenž v břehu vody stál.
Města jsou vzdálená co bílý v modru mrak,
přes ně v kraj daleký nesl se mrtvý zrak,
v kraj, kde co dítě on — O krásný — krásný věk!
Daleko zanesl věk onen časů vztek,
dalekoť jeho sen, umrlý jako stín,
obraz co bílých měst u vody stopen klín,
takť jako zemřelých myšlenka poslední,
tak jako jméno jich, pradávných bojů hluk,
dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
zbortěné harfy tón, ztrhané strůny zvuk,
zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
zašlé bludice pouť, mrtvé milenky cit,
zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
to jestiť zemřelých krásný dětinský čas.

Je pozdní večer — druhý máj —
večerní máj — je lásky čas,
hrdliččin zve ku lásce hlas:
„Viléme! Viléme!! Viléme!!!“

INTERMEZZO II.

Stojí hory proti sobě,
z jedné k druhé mrak přepnutý
je, co temný strop klenutý,
jednu k druhé pevně víže.
Ouvalem tím v pozdní době
ticho, temno jako v hrobě.
Za horami, kde pod mrakem
ve vzdálí se rozstupují —
v temné dálce, něco níže
kolmé skály k sobě blíže
než hory se sestupují,
takže siným pod oblakem
skály ouzkou bránu tvoří.
Za tou v dálce pode mrakem
temnorudý požár hoří,
dlouhý pruh v plamenné záři
západní rozvinut stranou,
po jehožto rudé tváři
noční ptactvo kola vedší,
jakoby plamennou branou
nyní v dálku zalétalo.
Hasnul požár — bledší — bledší,
až se širošířé nebe
noční rosou rozplakalo,
rozsmutnivší zem i sebe.

V hlubokém ouvalu klínu,
ve stovkách dubů stínu,
sbor u velkém kole sedí,
Zahalení v pláště bílé,
jsou to druzi noční chvíle.

Každý před se v zemi hledí.
beze slova, bez pohnutí,
jak by kvapnou hrůzou jmutí
v sochy byli proměnění.
Večerních co krajin pění,
tichý šepot — tiché lkání —
nepohnutým kolem plynul,
tichý šepot bez přestání:
„Vůdce zhynul! — vůdce zhynul!“ —

V kotouči jak vítr skučí,
nepohnutým kolem zvučí:
„Vůdce zhynul! — vůdce zhynul!“ —

Jako listů šepotání
pode skálou při ozvěně,
znělo kolem bez přestání,
jednozvučně, neproměnně:
„Vůdce zhynul! — vůdce zhynul!“ —

Zachvěly se lesy dálné,
ozvaly se nářky valné:
„Pán náš zhynul! — zhynul!! — zhynul!!!“ —

IV.

Krásný máj uplynul, pohynul jarní květ,
a léto vzplanulo; — pak letní přešel čas,
podzim i zima též — i jaro vzešlo zas;
až mnohá léta již přenesl časů let.

Byl asi sedmý rok, poslední v roce den;
hluboká na něj noc. — S půlnocí nový rok
právě se počínal. V okolí pevný sen,
jen blíže jezera slyšeti koně krok.
Mého to koně krok. — K městu jsem nocí jel;
a přišed k pahorku, na němž byl tichý stán
dávno již obdržel přestrašný lesů pán,
poprvé Viléma bledou jsem lebku zřel.
Půlnoční krajinou, kam oko jen dosáhlo,
po dole, po horách, lesy, jezerem, polem,
co příkrov daleký sněhu se bělmo táhlo,
co příkrov rozšířený — nad lebku i nad kolem.
V hlubokých mrákotách bledý se měsíc ploužil,
časem zněl sovy pláč, ba větru smutné chvění,
a větrem na kole kostlivce rachocení,
že strach i nádra má i mého koně oužil.
A tam, kde města stín, v cvál poletěl jsem s koněm,
i po kostlivci jsem hned druhý den se tázal;
starý mi hospodský ku pahorku ukázal,
a — již jsem dříve psal — smutnou dal zprávu o něm.

Pak opět žití běh v šířý mě vedl svět,
mnohý mě bouřný vír v hluboký smutek zchvátil;
leč smutná zpráva ta vždy vábila mě zpět,
až s mladým jarem jsem ku pahorku se vrátil.
S západem slunce jsem tam na pahorku seděl,

nade mnou kolo — kůl — kostlivec — lebka bledá;
smutným jsem okem v dál krajiny jarní hleděl,
až tam kde po horách mlha plynula šedá.

Byl opět večer — první máj —
večerní máj — byl lásky čas;
hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech,
kvetoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl,
růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
zvučelo temně tajný bol,
břeh je objímal kol a kol,
co sestru brat ve hrách dětinných.
A kolem lebky pozdní zář
se vložila, co věnec z růží;
kostlivou, bílou barví tvář
i s pod bradu svislou jí kůží.
Vítr si dutou lebkou hrál,
jak by se mrtvý z hloubi smál.
Sem tam poléтал dlouhý vlas,
jejž bílé lebce nechal čas,
a rosné kapky zpod se rděly,
jako by lebky zraky duté,
večerní krásou máje hnuté,
se v žalupných slzách skvěly.

Tak seděl jsem, až vzešla lůny zář
i mou i lebky té bledší činila tvář,
a — jako příkrovu — bělost její rozsáhla
po dole — po lesích — po horách v dál se táhla.
Časem se zdaleka žežhulčino volání

ještě v dol rozléhá, časem již sova stůně;
z vůkolních dvorů zní psů výtí i štěkání.
V kol suchoparem je koření líbá vůně,
pahorkem panny jsou slzičky zkvétající.
Tajemné světlo je v jezera dálném lůně;
a mušky svítivé — co hvězdy létající —
kol kola blysknavé u hře si kola vedou.
Časem si některá zasedši v lebku bledou,
vbrzku zas odletí co slza padající.

I v smutném zraku mém dvě vřelé slzy stály,
co jiskry v jezeru, po mé si tváři hrály;
neb můj též krásný věk, dětinství mého věk
daleko odnesl divoký času vztek.

Dalekoť jeho sen, umrlý jako stín,
obraz co bílých měst u vody stopen klín,
takť jako zemřelých myšlenka poslední,
takť jako jméno jich, pradávných bojů hluk,
dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
zbořené harfy tón, ztrhané strůny zvuk,
zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
zašlé bludice pouť, mrtvé milenky cit,
zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
mrtvé labutě zpěv, ztracený lidstva ráj,
to dětinský můj věk.

Nynější ale čas
jinošství mého — je, co tato báseň, máj.
Večerní jako máj ve lůně pustých skal;
na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal.

Vidíš-li poutníka, an dlouhou lučinou
spěchá ku cíli, než červánky pohynou?

Tohoto poutníka již zrak neuzří tvůj,
jak zajde za onou v obzoru skalinou,
nikdy — ach, nikdy! To budoucí život můj.
Kdo srdci takému utěchy jaké dá?
Bez konce láska je! — Zklamánať láska má!

Je pozdní večer — první máj —
večerní máj — je lásky čas;
hrdliččin zve ku lásce hlas:
„Hynku! — Viléme!! — Jarmilo!!!“

Poznámání K. H. M.

Intermezzo I.

„Jenž na stráži, co druzí spí“ atd.

Bylo pozdě na noc, kdy při pohřbu jednoho z svých přátel přítomen, byl jsem na hřbitově staroměstském. Hrobník spuštěnou rakev zemí zasypaje: „Dnes již žádného nepřivezou,“ pravil, „může státi dnes na stráži.“ Na dotazování své obdržel jsem následující ponaučení.

Jest mezi sprostým lidem pověra, že poslední na jistý hřbitov pohřbený přes noc na stráži toho hřbitova státi musí, a to sice každou noc, po celý ten čas, až opět jiný zde pohřben bývá, který pak na jeho místo nastoupí. Takže žádný hřbitov nikdy bez strážce není, a že tím způsobem na hřbitově malé osady mrtvý pak po kolik třeba let na stráži stojí.

Ediční poznámka

Pan Hynek Komm, jemuž je báseň dedikována, byl malostranský pekař a obchodní partner otce Karla Hynka. Úvodní vlastenecký předzpěv, který se zcela vymyká duchu díla, je třeba chápat jako autorovu snahu ukonejšit cenzuru i vlasteneckou společnost té doby. Ze stejného důvodu napsal Mácha *Výklad Máje*, jež začíná slovy: „Následující básně jest oučel hlavní, slaviti májovou přírody krásu...“ Podobně jako ve své poznámce k Intermezzu I. vysvětluje, jak ho inspirovala pověst o posledním pohřbeném jako strážci hřbitova, ve *Výkladu* upřesňuje místo, kde se odehrává děj básně: „... Děj koná se u města Híršberg (Doksy) mezi horami, na nichž hrady Bezděz, Pernštejn, Houska a v dálce Roll (Ralsko) k východu, západu, polednu a půlnoci okazují...“

Redakce MKP